

Київ і кияни на світлинах 1920х – 1930х років

(культурологічна розвідка)

БЕРЕГОВИЙ Сергій Ігорович -

кандидат історичних наук, доцент

кафедри

українознавства Національного

університету

харчових технологій, м. Київ

e-mail: beregovoi_serg@ukr.net

Сучасне києвознавство, що стрімко розвивається, нараховує значний доробок цікавих культурологічних досліджень, як добре знаних авторів – Д. Малакова, М. Кальницього, В. Галайби та ін. так і нових пошукувачів маловідомих сторінок історії та культури міста. У ряді досліджень періоду, що нас цікавить, використані добірки світлин із приватних зібрань та, здебільшого, фондів Центрального державного кінофотоархіву України ім. Г.Пшеничного. Однак наявні світлини 20х – 30х років, порівняно з іншими епохами києвознавчих студій (до 1917р., Друга Світова війна 1939- 1945, повоєнна доба), як в кількісному, так і в якісному відношенні представленні досить слабо. Лише у книзі Д. Малакова [3] є розділ про довоєнний Київ, де публікуються, інколи вперше, декілька десят світлин, переважно 1935 – 1939 рр. з коментарями автора.

Мета розвідки привернути увагу краєзнавців і усіх зацікавлених осіб до подальших пошуків і доведення до широкого загалу нових архівних світлин. Всі, хто цікавиться містом, давно чекають на публікацію широкої добірки якісних світлин з його історії міжвоєнного часу, проведення виставкових заходів в музеї історії міста, повнішого використання фондів приватних та іноземних архівів, видання гарного мистецького альбому.

В свою чергу, хочемо познайомити поціновувачів з матеріалами власних пошуків, та на прикладі окремих рідкісних світлин поділитись своїми враженнями про Київ у досить складний, але цікавий період його історії. Така візія історика, киянина у третьому поколінні, можливо суб'єктивна, але ґрунтується не лише на джерелах і літературі, але на родинних спогадах та архівах.

Архівні світлини, незрівнянно з документами та літературою, дають особливе відчуття ритму життя міста, показують його людей в роботі, відпочинку, на святкуваннях, вони промовисто свідчать про рівень життя, міські проблеми, політичні переконання тощо.

Нас, власне, не дивує, що місто 1920х – 1930х рр. недостатньо відображене на світлинах. Київ порівняно мало фотографували. Після буремних подій революції і громадянської війни центр політичного життя перемістився у Харків – першу столицю УСРР (1919 - 1934). Натомість, колишня неофіційна столиця південно-західного краю імперії перетворилася на тихе, майже провінційне місто. Аристократія, буржуазія, чиновництво,

численний загальний елітних вищих навчальних закладів і гімназій – основні замовники і покупці світлин зникли разом із фотоательє та приватними підприємствами, що випускали листівки та фотоальбоми, якими так був знаменитий Київ до революції. Типографія С. Кульженка та синів, що випускала тисячі листівок, фото з видами Києва, було націоналізовано 1918 р. Відтоді вона стала випускати, переважно, політичну продукцію. Тоді ж були конфісковані і безслідно зникли після націоналізації сотні тисяч негативів та світлин ательє Ф. Де Мезера та інших знайомих фотомитців. В радянській дійсності людина з фотоапаратом або «Людина з кіноапаратом» (фільм Дзиги Вертова 1929 р., кадри якого знімалися, зокрема і в Києві) була не приватною особою, а представником влади, виконавцем пропагандистських, політичних замовлень. Політика ізоляції, внаслідок якої вже на кінець 1920х рр. була вибудована «залізна завіса» не сприяла інтересу до Києва туристів чи іноземців. Відтак життя країни можна було бачити на світлинах офіційних радянських видань. Тут воно виглядало цілком урочисто та благополучно. Кращим прикладом є журнал «СССР на стройке» спеціальний випуск якого - №-11-12 за 1938 р. був присвячений Києву – столиці УРСР. У цьому, насправді зразковому радянському пропагандистському органі, що виходив декількома іноземними мовами, в гарній поліграфії, ми бачимо на світлинах величні урядові будівлі нової української столиці, затишні квартали елітного печерська, паради воєнної техніки на Хрещатику, спортивні колони, гасла і, звісно, портрет Сталіна, поруч із пам'ятником Т. Шевченку Манізера.

В ході тривалих пошуків в Інтернеті, обміну з приватними особами нам все ж вдалось знайти чимало гарних світлин Києва 20-х – 30-х рр. Справжнім відкриттям був сайт “Старый Киев” [5], що розмістив у відкритому доступі декілька сотень фото та поштових листівок високої якості. Найбільш цікава добірка світлин Георгія Угриновича (1910-1980) фотокореспондента журналу “Україна”, а в роки війни воєнкора ТАРС по Україні. Найбільше Угринович фотографував воєнні паради та демонстрації. Ці знімки досить широко відомі. Втім вже давно пора, на нашу думку, показати та опублікувати альбом київських фото майстра зроблених, напевне, для себе. Це архітектура центральних вулиць: Великої Житомирської, Володимирської, Хрещатика (Воровського), Великої Васильківської (Червоноармійської), Ярославового Валу (Ворошилова).

Світлини 1935-1939 рр. гарно передають атмосферу непарадного Києва – оббиті, нереставровані стіни і фасади, повсюдно зачинені з відміною НЕПу приватні крамниці, що так і стояли роками пустою. Практично повна відсутність на вулицях приватних автомобілів, діти, що босоніж влітку ходять по бруку.

Надзвичайно цікаві альбоми світлин невідомого фотохудожника під назвою “Київ 1930 року” містяться у фондах відділу мистецтв ЦНБ ім. В.Вернадського.

Це насправді унікальний творчий доробок київського літописця у складну переломну епоху від НЕПу до карколомного стрибка в тоталітарну систему – колективізацію, голодомор і ГУЛАГ. Світлини систематизовані за

темами : культурні установи, краєвиди, сучасні пережитки старого Києва тощо. Автор, вочевидь, поділяє всі переконання та ілюзії свого часу. Так звані “Пережитки” фотографує докладно і багато: сліпий вуличний музикант із хлопчиком поводителем, що прихилились до стіни навпроти Президії Академії наук, чоботяр у подертому кожусі, що порається коло своєї ятки, натовп бідно одягнених людей на базарах - Сінному, Бессарабці, Галицькому, Житньому, нехитрий крам, що продається прямо з землі, довжелезні черги біля зачинених магазинів з порожніми вітринами, стурбовані погляди, не усміхнені обличчя. Це ще не голодомор, але його переддень.

Бачимо ми і ознаки нового – чомусь порожні зали музею Революції у колишньому будинку Центральної Ради – всюди цитати класиків марксизму, бюсти Леніна, агітація, святкові демонстрації трудящих, що марширують у колонах з гаслами боротьби проти капіталізму, будівництво залізничного вокзалу – першої монументальної споруди радянського часу в місті. Подекуди потрапляють у кадр і церковні споруди – (Георгіївська церква, Іринінський стовп, Михайлівський монастир, які невдовзі будуть знищені). Колорит альбомам надає текстовий супровід українською мовою скрипниківського правопису.

Можна стверджувати, що життя міста і його мешканців на світлинах 1920х-1930х рр. надзвичайно цікава, малодосліджена і актуальна тема як в історичному так і в культурологічному аспектах. Зкоординовані зусилля істориків, культурологів та краєзнавців в пошуку нових джерел та їх публікація відкриють нам Київ, якого ми не знали.

Література :

1. Ермак Д. Трамвай на улицах Киева. К.:СкайХорс, 2011.-300с.
2. Київ 1943-1970. фотоальбом // СкайХорс, 2009.-240с.
3. Малаков Д. Київ 1939-1945. Post scriptum. Фотоальбом. вид. 2. К.: Варто, 2010.- 219с.
4. Ранчуков А., Яковлев В. 70-е – 80-е. Фотоальбом/К.:СкайХорс, 2010.- 300с.
5. Сайт. Старий Київ <https://oldcards.kiev.ua>